

Список літератури: 1. Бандурка О.М. Теорія і практика управління органами внутрішніх справ України. – Х.: НУВС МВС України, 2004. – 780 с. 2. Вертузаєв М.С. Апаратні засоби та архітектура ЕВМ, використовуваних в органах внутрішніх справ / – К.: КВШ МВД СРСР, 1990. – 52 с. 3. Вертузаєв М.С. Основи постановки і рішення оперативно-службових завдань на ЕВМ / – К.: КВШ МВД СРСР, 1990. – 28 с. 4. Вертузаєв М.С., Гадьшів В.А. Принципи побудови багаторівневих інтегрованих експертних систем прийняття управлінських рішень // Інформ. бюл. М.: ГИЦ МВД СРСР, 1991. – № 13 – С. 16-26. 5. Вертузаєв М.С., Жариков Ю.Ф., Мохнев С.П. Автоматизоване робоче місце експерта для фоноскопічного дослідження мовних сигналів // Автоматичне розпізнавання слухових образів (АРСО-15). – Таллін: Ін-т кібернетики АН ЕРСР, 1989. – С. 312, 313. 6. Глушков В.М. Основи безпаперової інформатики. – М.: Наука, 1987. – 552 с. 7. Каминський М.К., Лавров В.П. Інформаційне і оперативно-технічне забезпечення: проблеми теорії та практики // Інформ. бюл. – М.: ГИЦ МВД СРСР, 1992. – №18. – С. 54-61. 8. Попов Ю.В. Совершенствование інформаційного забезпечення слідственої діяльності органів внутрішніх справ на основі використання методів інформатики: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / ВШ МВД СРСР – К., 1989. – 24 с. 9. Програмне забезпечення рішення інформаційних завдань на комп'ютеризованому робочому місці: Метод. рекомендації / Сост. Ю.В. Попов. – К.: УМК ВО при Мінвузі УРСР, 1989. – 32 с. 10. Саницький В.А., Карацюба А.М., Святобог В.В. Система інформаційного забезпечення ОВС України. – К.: МВС України, ТОВ АНТЕКС, 2000. – 144 с. 11. Фролова О.Г. Новітня методологія в управлінні в органах внутрішніх справ – Донецьк: ДІВС МВС України, 2001. – 312 с. 12. Швець Н.Я., Вертузаєв М.С. Нові інформаційні технології та основи комп'ютеризації процесу підготовки спеціалістів в навчальних закладах МВД СРСР // Інформ. бюл. – М.: ГИЦ МВД СРСР, 1991. – №14 – С. 48-55.

Надійшла до редакції 10.12.2007 р.

УДК 35.082

Н.М. Вапнярчук, головний спеціаліст
Управління планування та координації
правових досліджень в Україні
Академії правових наук України, м. Харків

ОБМЕЖЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ПРИЙНЯТТЯМ НА ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ

Надаючи всім громадянам України рівне право доступу на державну службу, законодавець одночасно окреслює коло обмежень, пов'язаних з прийняттям на неї. Специфіка правового регулювання праці державних служ-

бовців полягає в тому, що воно, з одного боку, закріплює підвищені вимоги й обмеження до державних службовців, а з другого – надає їм додаткові (порівняно з КзпП) пільги й соціальні гарантії.

Питання про обмеження, по-

в'язані з прийняттям на державну службу, тією чи іншою мірою досліджували такі науковці, як Н.О. Армаш, М.І. Іншин, В.М. Манохін, О. Ф. Ноздрачов, Ю.М. Стариллов [Див.: 1; 3-5; 8] та ін. Як зазначає Ю.М. Стариллов, окрім прав та основних обов'язків державні службовці, вступаючи на державну службу, добровільно приймають встановлені законодавством обмеження й заборони. Правообмеження для них зумовлені специфікою виконуваних державних функцій і службових повноважень [8, с. 335]. Головна мета таких обмежень – забезпечити ефективне функціонування державної служби й установити правові перешкоди можливим зловживанням державних службовців своїми посадовими повноваженнями й належну реалізацію їх прав та свобод, закріплених Конституцією [5, с. 21].

Гарантії невіддільні від обмежень, що висуваються до осіб при прийнятті на державну службу. Сутність їх взаємозв'язку полягає в тому, що: (а) держава, безумовно, не може обійтися без таких обмежень на зайняття відповідних державних посад; (б) рівні гарантії можуть мати тільки громадяни, які належать до категорії тих, які задовольняють певні вимоги й не підпадають під обмеження; (в) обмеження повинні бути законні, гласні й вичерпні, оскільки безпосередньо стосу-

ються права громадян на рівний доступ до державної служби; (г) вони в обов'язковому порядку мають бути доведені до відома громадян, які приймаються на державну службу; (д) свою відповідність пред'явленим вимогам громадянин вправі доводити в незалежному відомстві, чим забезпечується право оскарження відмови в прийнятті на роботу.

На державну службу не приймаються: (1) громадяни, визнані у встановленому чинним законодавством України порядку недієздатними; (2) особи, які мають судимість, що є несумісною із зайняттям посади держслужбовця; (3) громадяни, які в результаті прийняття їх на державну службу будуть безпосередньо підпорядковані або підлеглі особам, які є їх близькими родичами чи своїяками.

Пропонуємо наш коментар щодо перелічених осіб.

1. Справа про визнання громадянина недієздатним може бути розпочата за заявою членів його сім'ї, профспілки чи іншою громадською організацією, прокурора, органу опіки й піклування, психіатричної лікувальної установи.

Громадянин не може бути прийнятий на державну службу за наявності підтвердженого висновком медичної установи захворювання, що перешкоджає вико-

нанню ним посадових обов'язків. Перелік захворювань, що не дозволяють приймати осіб на держслужбу, й обсяг обстеження повинні затверджуватися Міністерством охорони здоров'я України. Така вимога не є порушенням прав громадян, бо зумовлена складністю їх обов'язків і відповідальністю за виконувану роботу.

На виконання п. 2 постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення доповнень до порядку розгляду питань, пов'язаних з призначенням на посади та звільненням з посад керівників, заступників керівників центральних органів виконавчої влади, а також голів місцевих державних адміністрацій» від 13 листопада 1999 р., № 2081 [6; 1999. – № 46. – Ст. 27] наказом Мінохорони від 10 січня 2000 р., № 2 затверджено форму й Порядок видачі медичної довідки про стан здоров'я зазначених у Постанові претендентів на посади в державній службі. Однак вимоги щодо стану здоров'я пред'являються тільки для окремих категорій держслужбовців, зокрема, для керівників, заступників керівників центральних органів виконавчої влади, а також голів місцевих державних адміністрацій. Ураховуючи важливість функцій, виконуваних державними службовцями, вважаємо за необхідне на законодавчому рівні закріпити положення про те, що при прийнятті

на будь-яку державну службу незалежно від посади громадянини належить подавати медичний висновок про стан здоров'я.

2. Будь-яка судимість, на нашу думку, незалежно від складу злочину вже є несумісною із зайняттям такої державної посади. З метою отримання відомостей про наявність судимості, що перешкоджає прийняттю на державну службу керівник державного органу зобов'язаний направити відповідний запит в органи внутрішніх справ за місцем проживання особи, яка оформлюється на роботу в державний орган. Стосовно процедури отримання таких відомостей можна зауважити, що вона розроблена й функціонує в системі правоохоронних органів. Однак вважаємо доцільним її поширення на всі інші державні органи й установи шляхом налагодження належних правових зв'язків з інформативною базою МВС України, а щодо відсутності обмежень у дієздатності – з відповідною медичною установою (психоневрологічним диспансером).

Ще в Концепції боротьби з корупцією на 1998–2005 роки [6; 1998. – № 17. – Ст. 14] наголошувалося на необхідності створення банку даних про осіб, які були засуджені за корупційні діяння або на яких за них накладалося адміністративне стягнення, з метою використання цієї інфор-

мації для спеціальної перевірки кандидатів на посади держслужбовців і працівників, які вже займають їх. Схоже положення міститься й у Концепції подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності» [6; 2006. – № 37. – Ст. 2540], у ній, зокрема, зазначається, що для розв'язання зазначеної проблеми в органах виконавчої влади потрібно створити єдиний державний банк даних: (а) про осіб, які були засуджені або притягалися до адміністративної відповідальності за корупційні діяння, з метою використання цих відомостей під час проведення спеціальної перевірки кандидатів на посади державних службовців і працівників, які вже обіймають такі посади; (б) про юридичних осіб (фінансові установи, суб'єктів підприємницької діяльності та ін.), причетних до корупції, для запобігання їх участі у виконанні державних замовлень.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2007 р., № 657-р [7] затверджено План заходів щодо реалізації Концепції подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності» на період до 2010 року, п. 10 якого передбачає запровадження відповідно до вимог Закону України «Про міліцію» єдиного державного банку даних про осіб, які засуджувалися або притягалися до відповідальності за

вчинення корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних з ними, з класифікацією інформації за професійною й територіальною ознакою для її використання при проведенні спеціальної перевірки кандидатів на посади держслужбовців і тих працівників, які вже працюють на таких посадах. Відповідальними за виконання цього Плану призначено МВС, СБУ, ДПА, Головадержслужба за участю Генеральної прокуратури та Верховного Суду України. Строк виконання – друге півріччя 2007 р. – перше півріччя 2008 р. Але, на жаль, маємо констатувати, що станом на 15 травня 2008 р. такого банку даних немає. Залишається тільки сподіватися, що за час, що лишився до закінчення строку цей План у зазначеній частині буде виконано. При цьому варто зауважити, що 1 лютого 2008 р. Президент України в указі №80/2008 р. «Про деякі заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної антикорупційної політики» [6; 2008. – № 5. – Ст. 184] наголосив на доцільності створення єдиного державного реєстру юридичних і фізичних осіб, які притягалися до адміністративної чи кримінальної відповідальності за корупційні діяння.

3. Законодавчий припис щодо третього обмеження пояснюється ймовірністю вчинення

ними протиправних чи корупційних діянь при спільній роботі. Заборона приймати на державну службу близьких родичів чи свояків стосується не тільки місця роботи в одному й тому ж державному органі, а й у різних таких органах за умови, що їх служба пов'язана з безпосередньою підпорядкованістю або підлеглистю одним одному. У Законі [2; 1993. – № 52. – Ст. 490] не конкретно саме вказано про це, а говориться про службу взагалі. Вважаємо, що повинно це положення охоплювати й відносини державних органів між собою. Недопустимо очолювати 2 державних органи особами, які знаходяться в родинних чи свояцьких відносинах (наприклад, голова обласної адміністрації й керівник обласного галузевого органу виконавчої влади).

Позбавлення права займати державну посаду полягає в забороні рішенням суду, що вступив у законну силу, громадянину обіймати певну посаду протягом відповідного строку. Згідно зі ст. 7 Закону України «Про боротьбу з корупцією» від 5 жовтня 1995 р. [2; 1995. – № 34. – Ст. 266] держслужбовець, який учинив корупційне діяння, яке не містить складу злочину, не вправі займати посаду в державних органах чи їх апараті протягом 3-х років. На жаль, і у цьому Законі, як і в інших законодавчих актах України бра-

кує чітких і зрозумілих вказівок щодо вирішення питання про порядок накладення на таких осіб адміністративного стягнення, в тому числі й у виді заборони займати посади в державному апараті протягом 3-х років. Це, у свою чергу, призводить до помилок у роботі як виконавчих, так і судових органів.

У випадку, якщо подальше виконання трудових обов'язків пов'язано з використанням інформації, яка становить державну таємницю, кандидат на посаду держслужбовця повинен пройти встановлену процедуру допуску до державної таємниці згідно із Законом України «Про державну таємницю» від 21 січня 1994 р. [2; 1994. – № 167. – Ст. 93]. Державна таємниця – це вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки й техніки, зовнішніх зносин, державної безпеки й охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України і які в порядку, встановленому чинним законодавством, визнані державною таємницею й підлягають охороні державою. Рішення про допуск громадянина до державної таємниці приймається керівником державного органу. Відмова особи від процедури оформлення допуску до такої інформації є підставою для відмови в прийнятті на держслужбу.

За ст. 13 Закону України «Про державну службу» особа, яка претендує на зайняття посади державного службовця третьої – сьомої категорій, подає за місцем майбутньої служби довідку про доходи й зобов'язання фінансового характеру (в тому числі й за кордоном) щодо себе і членів своєї сім'ї. Особа-кандидат на зайняття посади держслужбовця першої і другої категорій, подає також довідки про належні їй і членам її сім'ї нерухоме й цінне рухоме майно, вклади в банках і цінні папери. Порядок подання зазначених відомостей устанавлюється Кабінетом Міністрів України. Неподання зазначених даних є підставою для відмови громадянину в прийнятті на державну службу. Такі ж вимоги згідно із Законами «Про вибори народних депутатів України» [2; 2004. – № 27-28. – Ст. 366] та «Про вибори Президента України» [2; 1999. – № 14. – Ст. 81] передбачені й щодо претендентів на політичні посади. Треба зауважити, що, на відміну від умов, що пред'являються претендентам на держслужбу, інформація про декларування доходів кандидатів на політичні посади підлягає обов'язковому оприлюдненню.

Статтею 6 Закону України «Про боротьбу з корупцією» передбачено, що дані про доходи, цінні папери, нерухоме й цінне майно і вклади в банках посадо-

вих осіб, зазначених у ч. 1 ст. 9 Закону України «Про державну службу», і членів їх сімей підлягають щорічній публікації в офіційних виданнях державних органів України.

Реалізація названих обмежень і дотримання вимог вирішується шляхом передбачення законодавством і нормативними актами переліку документів, подання яких є необхідним при прийнятті на держслужбу.

Згідно з Порядком розгляду питань, пов'язаних з призначенням на посади і звільненням з посад керівників, заступників керівників центральних органів виконавчої влади, урядових органів державного управління, державних підприємств та їх об'єднань, а також голів місцевих державних адміністрацій, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2001 р., № 1658 [6; 2002. – № 51. – Ст. 2275], до подання щодо призначення на посаду держслужбовця додаються оформлені згідно з вимогами й Порядком ведення особових справ державних службовців такі документи: (1) довідка про попередження стосовно встановлених законодавством обмежень для державних службовців, підписана особою, яка рекомендується на посаду, і кадровою службою; (2) довідка встановленої форми про наявність допуску до державної таємниці; (3) довідка про оз-

найомлення із Загальними правилами поведінки державного службовця; (4) медична довідка про стан здоров'я та ін.

Відповідно до ст.16 Закону України «Про державну службу» та ст. 5 Закону України «Про боротьбу з корупцією» державні службовці не вправі виконувати роботу на умовах сумісництва. За змістом п. «б» ч. 1 ст. 5 останнього під такою вимогою слід розуміти виконання працівником крім основної ще й іншої оплачуваної роботи незалежно від укладення трудового договору [2; 1995.

– № 34. – Ст. 266]. Не визнається сумісництвом наукова, викладацька і творча діяльність. Обмеження поширюється тільки на трудову діяльність за сумісництвом, а не при суміщенні, як інколи трапляється.

Держава наділила зазначених працівників державної служби широким колом повноважень, тому вказані обмеження не є якоюсь дискримінацією щодо них. Вони були введені законодавцем, щоб запобігти корупції та зловживанням серед державних службовців.

Список літератури: 1. Армаш Н.О. Обмеження, пов'язані з прийняттям на державну службу: теоретичні та практичні проблеми // Наук. вісн. Юрид. акад. М-ва внутр. справ. – 2003. – № 3 (12). – С. 210-213. 2. Відомості Верховної Ради України. 3. Іншин М.І. Особливості обмежень, пов'язаних зі службою в органах законодавчої, виконавчої та судової влади // Вісн. Нац. ун-ту внутр. справ. – 2003. – Вип. 22. – С. 364-369. 4. Манохин В.М. Служба и служащие в Российской Федерации: правовое регулирование. – М.: Юристъ, 1997. – 296 с. 5. Ноздрачев О.Ф. Правоограничение государственных служащих в России // Право и экономика. – 1995. – № 5. – С. 21-25. 6. Офіційний вісник України. 7. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності» на період до 2010 року. Розпорядж. КМУ від 15.08.2007 р. № 657-р // 36. уряд. норм. актів України. – 2008. – № 2. – Ст. 28. 8. Старілов Ю.Н. Служебное право. Учебник. – М.: Изд-во БЕК, 1996. – 684 с.

Надійшла до редакції 18.04.2008 р.